

Rwandská genocida - příčiny násilí a role mezinárodního společenství

Ondřej Horký

Rwandan Genocide - Roots of Violence and the Part of the International Community

From April to July 1994 more than 800.000 Tutsis and moderate Hutus, were killed in Rwanda. Never an entire ethnic group was nearly exterminated in such short period. The international community was aware of the genocide preparation and could easily stop it. Nevertheless, it decided to withdraw UN military forces and did not redeploy them before the end of the genocide. The first part of this paper deals with the birth of racism, closely related to Africa's history and its philosophical and psychological mechanisms. These schemes are applied on the transformation of Rwandan society after the colonisation and on the identity building of Hutus and Tutsis. The third part tackles socio-economical conditions of the underdeveloped and largely agricultural country, related to the notion of social capital. Based on survivors' narratives and UN declarations, the part of Western influence on the preparation and execution of the genocide and its lack of action are discussed. Rwandan genocide shows that the gap between human rightist discourse and the risk of violent conflict must be filled in by institutionalised obligation of the international community to react.

« Dans ces pays là, un génocide c'est pas trop important »¹

François Mitterrand, prezident Francie v letech 1981-1995

« La grande majorité de l'universel se fiche du génocide. J'ai appris à l'admettre. Appris à admettre que cela n'intéressait pas l'Autre. »²

Esther Mujawayo, přeživší rwandské genocidy

1. Úvod

Podle výkladových slovníků znamená genocida „systematické vyhlazení lidské, národní, etnické či náboženské skupiny“ nebo „plánované zničení etnické skupiny“.³ Tím se genocida, slovo složené z řeckého *genos* (rasa) a latinského *caedere* (zabit) vymyká běžným etnickým konfliktům. Zatímco ve většině etnických konfliktů je motivací jedné skupiny *nadvláda* nad obyvateli, územím, přírodními či hospodářskými

¹ „V tamtéž zemích není genocida moc důležitá.“ Výrok zaznamenaný Patrickem de Saint Exupéry v deníku *Le Figaro* z 12. ledna 1998. Citováno podle <http://www.lyoncapitale.fr/actu-471-forum.html> [31.10.2005].

² „Naprostá většina světa na genocidu kašle. Dokázala jsem si to přiznat. Přiznat si, že to druhé nezajímá.“ Mujawayo, Esther – Belhaddad Souâd: *Survivantes*, s. 271.

³ Podle výkladových slovníků *Le Petit Larousse*, resp. *Le Petit Robert*. Posledně jmenovaný uvádí, že se ve francouzštině objevilo v roce 1945.

zdroji, v případě genocidy se stává hlavním cílem samotné *zničení* určité skupiny obyvatel. Poválečná úmluva OSN o zločinech proti lidskosti z roku 1948 používá přesnější než výše uvedenou definici genocidy. Na nátlak Sovětského svazu do ní však Spojené národy nezahrnuly zločiny proti lidskosti vedené proti politicky nebo sociálně určeným skupinám obyvatel. Proto nelze mezi genocidy jednoznačně zařadit vraždění Rudých Khmerů v Kambodži v letech 1975-1979. Zatímco komunisty pronásledované společenské vrstvy měly alespoň teoretickou šanci se „převychovat“ na nové občany a přijmout „vládu proletariátu“, Arméni v letech 1915-1923, Židé během druhé světové války nebo Tutsiové v roce 1994 měli zmizet ze zemského povrchu jen proto, že se narodili jako Arméni, Židé nebo Tutsiové.

Právě genocidu téměř milionu Tutsiů ve Rwandě jsem si vybral jako předmět zkoumání a to z několika důvodů. Ačkoli od rwandské genocidy uběhlo teprve jedenáct let, oproti holocaustu jí v Evropě není ani zdaleka věnováno tolik pozornosti, což je zneklidňující tím spíše, že takřka jakoukoli zmínku o *šoa* od konce druhé světové války automaticky následuje morální závazek „již nikdy více“. Ve skutečnosti v 20. století po holocaustu následovala nejméně jedna další genocida. Přiznání, že svět nebyl schopen svůj závazek dodržet, zazní jen málokdy. Analýza rwandské genocidy je proto také analýzou zásadního neúspěchu mezinárodní komunity uzákoněné Chartou OSN. Organizace ustanovené právě proto, aby opakování podobných událostí, které zásadně podkopaly samotnou víru lidského společenství v pokrok, zamezila.

Vzhledem k závažnosti tématu je nezbytné nalézt metodu, která by dokázala co možno nejpatričtěji hrůznou skutečnost genocidy postihnout, aniž by se však zpronevěřila nárokům kladených na vědecké poznání. Kromě historických pramenů se proto z faktického hlediska zaměříme na výpovědi přeživších na straně jedné a na a mezinárodněpolitické dokumenty spojené s činností (či nečinností) mezinárodní komunity během genocidy na straně druhé.

2. Rasismus a Afrika

Ve své knize *Majestát zákona* s podtitulem Raymond Chandler a pozdní rekonstrukce se filosof Miroslav Petříček snaží vymezit pole mezi pojmy právo, zákon a spravedlnost, tedy pojmy, které se s otázkou zločinu pevně pojí. Není náhodou, že za podklad své práce si vybral rozbor detektivních románů amerického spisovatele „drsné školy“ Raymonda Chandlera, neboť právě v nich lze vypořádat posun tématu oproti klasickým detektivkám. Detektiv Phil Marlow nečelí již vraždě jako *problému*, hádance k vyřešení či křížovce k vyluštění, ale jako *zlu* vsudypřítomnému v „sin city“ Los Angeles 40. let minulého století. Odkaz na literární dílo se může z hlediska našeho cíle – odhalení příčin rwandské genocidy – zdát nemístný, ale má zde svou funkci: Petříček se totiž odvolává na knihu D. Riesmana *Osamělý dav* (*The Lonely Crowd*), ve které rozlišuje posun od „inner-directed personality“ k „outer-directed personality“ v americké společnosti 60. let.⁴ Zatímco chování řízené zevnitř je založeno na stálosti charakteru a schopnosti udržovat ve svém životě základní směr, chování řízené zvenku je ovlivňováno především „normotvornými“ vrstevníky a médii. „Cíle se mění podle signálů přicházejících zvenku“⁵ píše autor a spojuje

⁴ Viz Petříček, Miroslav: *Majestát zákona*. Raymond Chandler a pozdní rekonstrukce, s. 258 nn.

⁵ Tamtéž, s. 261.

právě první typ osobnosti s detektivem, který ve svém počínání směřuje ke spravedlnosti. Oproti tomu je vražda v „hardboiled“ románech popisována jako nakažlivá, městská choroba, jejímž šíření napomáhá právě onen mimetismus, spjatý s dominantním postavením „zvnějšku řízeného chování“.⁶ Vražda je naprostá *kontingence*, neboť kdekoli se může stát obětí vraždy, ale je také limitem lidství, protože „vražda usiluje o totální negaci (...) Druhý je jediná bytost, kterou mohu chtít zabít“.⁷

Domnívám se, že Chandlerovo Los Angeles v období druhé světové války a Rwanda první poloviny 90. let jsou si z tohoto hlediska podobné a základního schématu epidemie mimetického chování řízeného zvnějšku využijeme i v našem rozboru okolností předcházejících genocidu Tutsiů. Nicméně, jak jsme již zmínili v úvodu, genocida se od ostatních masakrů liší svou a priori praktickou bezúčelností. Genocida je jednostranný akt destrukce, a proto ji lze těžko řadit mezi konflikty, které vyžadují aktivní účast obou stran. Je nezbytné nalézt prvotní příčinu nenávisti vedoucí k plánu vyhlazení. K vysvětlení tohoto fenoménu nám pomůže vývoj rasismu na africkém kontinentě.

Afrika hrála v dějinách rasismu výjimečnou roli. Podle Hannah Arendtové hospodářský zájem kolonizátorů na dosud nevyužitém africkém kontinentě předcházal zájmům ostatním, a proto „je vysoce pravděpodobné, že [předimperialistické] myšlení v rasových termínech by v patřičnou dobu zmizelo spolu s jinými nezodpovědnými názory devatenáctého století, kdyby „boj o Afriku“ a nová éra imperialismu nebyly nevystavily západní pojetí lidství novým a šokujícím zkušenostem. Imperialismus by si vynutil vymyšlení rasismu jako jediného možného „vysvětlení“ i omluvy svých činů, i kdyby žádné rasové myšlení v civilizovaném světě neexistovalo.“⁸ Arendtová v Původu totalitarismu dále vysvětluje snadnost, se kterou byly domorodé populace masakrovány tak, že na ně nebylo pohlíženo jako na lidi: „To, co je odlišovalo od ostatních lidských bytostí, vůbec nebyla barva jejich kůže, nýbrž skutečnost, že se chovali jako součást přírody, že přírodu považovali za svého nesporného pána, že nevytvořili lidský svět, lidskou realitu, a že tedy příroda zůstala ve své vší vznešenosti jedinou ohromující realitou – ve srovnání s níž se oni jevíli jako neskutečné a přízračné přeludy“ mezi přírodou a lidstvím. Původní obyvatelé tak nebyli svého lidství záměrně zbaveni, Evropanům se jako takoví již jevíli. Kolonizátoři si „ani neuvědomovali, že se dopouští vraždy.“⁹ Aby mohl zabít, je rasista nucený upřít svým obětem lidství. Brzy uvidíme, jak se s tímto chováním shodovalo jednání hutuských milic *interahamwe* (doslova „ti, kteří útočí spolu“), kteří mačetami povraždili několik set tisíc Tutsiů.

Box 1. Genocidy v Africe

Vyhlazení Tutsiů ve Rwandě nebylo první historicky prokazatelnou genocidou v Africe: „Pouze jediný muž mohl být viněn z ukrutností, které redukovaly domorodé obyvatelstvo z 20 až 40 milionů v roce 1890 na 8 500 000 v roce 1911 – Leopold

⁶ Tamtéž, s. 263.

⁷ Lévinas, Emmanuel: Totalita a nekonečno, český překlad, s. 174. Citováno podle Petříček, op. cit., s. 264.

⁸ Arendtová, Hannah: Původ totalitarismu I-III, s. 277.

⁹ Tamtéž, s. 288.

II.¹⁰ Belgický král byl také výhradním vlastníkem kolonie odpovídající dnešnímu Kongu (předchozí Zair). Hodnotné podklady pro pochopení situace Konga konce 19. století obsahuje Conradův román *Heart of Darkness* (Srdce temnoty). Podle současných zdrojů se mezi roky 1880 a 1920 snížil počet obyvatel Konga na polovinu. Witthakerova zpráva OSN z roku 1985 konstatovala německou genocidu 75.000 členů kmenů Herero a Nama na území současné Namibie v letech 1904-1907.

Vláda Spojených států pak v Sudan Peace Act z roku 2002 žaluje Súdán z genocidy 2 milionů civilních obyvatel v občanské válce od roku 1983.¹¹ Následný konflikt v Darfuru pokračující od roku 2003 představil Spojených států americký na rozdíl od OSN, Evropské unie a Africké unie v září 2004 označili za genocidu. Radou bezpečnosti ustanovená Mezinárodní vyšetřovací komise k Darfuru nicméně konstatovala, že ačkoli soudánská vláda a arabské milice Janjaweed pronásledující především původní nearabské obyvatelstvo, jsou odpovědné za zločiny proti lidskosti, soudánská vláda politiku genocidy nesledovala. Komise označila 51 osob, které by se měly ze svých činů zodpovídat před mezinárodním soudním tribunálem.¹² Existuje podezření, že Spojené národy vedly k rozhodnutí především pragmatické důvody. Pokud by soudánskou vládu označili za odpovědnou z genocidy, musely by vojensky zasáhnout. Podobně jako v případě krachu somálské mise „modrých přileb“, předcházející těsně genocidu ve Rwandě i zde mohla hrát svou roli nechuť k zahraniční intervenci v souvislosti s válkou v Afghánistánu a v Iráku.

K Riesmanově sociologické analýze lze nalézt paralelu také v analýze antisemitismu představitelů tzv. frankfurtské školy Adorna a Horkheimera, kterou v *Dialektice osvícenství* rozvádějí na psychoanalytické bázi. Autoři vycházejí z toho, že zdravé myšlení by se mělo snažit co nejpřesněji odpovídat realitě. Konstatují, že naproti tomu „antisemitismus se zakládá na chybné projekci, která je opakem pravé mimesis.“ Tato „imituje okolí, zatímco chybná projekce činí okolí podobné sama sobě.“¹³ To, že se antisemita začne chovat paranoidně a Žid, „který byl vybrán jako nepřítel, je již vnímán jako takový“, pochází z neschopnosti subjektu „rozlišovat v materiálu této projekce část, která náleží jemu samotnému, a část, která náleží druhému.“ Pocit neodůvodněného ohrožení jinými skupinami je tedy výsledek konfliktu nevědomí a vědomí rasisty.¹⁴ To, že rasismus vychází ze strany kolonizátora je velmi důležité. Ještě v 50. letech minulého století existovaly snahy o důkaz, že domorodé obyvatelstvo bělošskou nadvládou v podstatě vyžadovalo a bylo s ní spokojeno. Proti tomuto tvrzení není jednoduššího argumentu než odpor, který se proti kolonizátorům vytvořil a pomalu či rychle vedl k získání nezávislosti všech afrických zemí.

Mnoho literatury se ovšem zabývá rasismem z hlediska kultur, které proti rasismu bojují a nedokáží se tímto problémem vyrovnat; jen málo jich ale pochází přímo ze strany jejich obětí. Jedním z nich byl psychiatr Frantz Fanon pocházející z bývalé

¹⁰ James, S.: South of the Congo. New York: 1943, s. 305. Citováno podle Arendtová, Hannah: Původ totalitarismu I-III, s. 279.

¹¹ Genocides in history. In Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Genocides_in_history [31.10.2005].

¹² Darfur conflict. In: Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Darfur_conflict [31.10.2005].

¹³ Horkheimer, Max – Adorno, Theodor: La dialectique de la raison, s. 192 a 193.

¹⁴ Obdobně tvrdí Jean-Paul Sartre: „Žid je člověk, kterého ostatní lidé považují za žida. To je jednoduchá pravda, ze které musíme vyjít [...] To antisemita dělá Žida.“ Sartre, Jean-Paul: Réflexions sur la question juive. Citováno podle Fanon, Frantz: Peau noire, masques blancs, s. 75.

francouzské kolonie Martiniku. Ve své knize *Černá kůže, bílé masky* analyzuje pocit méněcennosti černých proti bílým a dokazuje, že primární rasismus Evropanů vyvolává několik možností reakce: za prvé jednoduchou akceptaci stavu *závislosti* na kolonizátorovi. Za druhé je to pocit *méněcennosti*, který se projevuje např. sekundárním rasismem černých obyvatel Antil proti Afričanům a především touhou stát se bělochem imitací jejich životního stylu. Tento přístup ovšem vzbuzuje tendenci k izolaci od komunity, ke které Afričan původně patřil, a znemožňuje tak i řešení jejich problémů. Je zřejmé, že tato reakce bude má negativní důsledky pro způsob, jak africké elity přejímají západní vzory.

Třetím způsobem, jak této situaci čelit, je akceptace a hrdost na svou identitu. Tak vznikl koncept *négritude*, „černošskosti“, jehož autorem byli spisovatel a první senegalský prezident Léopold Sédar Senghor s básníkem André Césairem, narozeným na Martiniku. Z „černošské poezie“ posledně jmenovaného ale vyplývá, že jen obtížně lze vybočit z ambivalence mezi „bělošstvím“ a „černošstvím“.¹⁵ První věc, které bychom si na konceptu černošskosti měli všimnout, je akceptace rasového klíče, který ani nebere v potaz aspekt kulturní a který se především plně hlásí k technické zaostalosti a neschopnosti černých obyvatel. Na opačnou miskou vah klade magický vztah k přírodě, zkrátka iracionalitu, kterou jsme podle něj my, Evropané, dávno ztratili.¹⁶ Podle mého názoru si však Césaire neuvědomuje, že v okamžiku, kdy jako výrazový prostředek přebírá spisovnou francouzštinu a její slovník, nemůže v sobě potlačit přejaté vzdělání, stát se znovu tím, čím by byl před prvním stykem se západní kulturou. Horší než v poezii ovšem je, pokud se *négritude* či „autenticita“ stane státní ideologií a nástrojem propagandy jako ji prosadil např. generál Mobutu v bývalém Zairu a uvedl tak svou zemi v izolaci a bídu. Pokus o „návrat“ do původního stavu představuje riziko katastrofy.

3. Proměna uspořádání rwandské společnosti a její vliv na pojetí identity

V případě Rwandy nehrál svou roli však pouze sekundární rasismus, ale samotná politika koloniálních mocností, která využila společenského uspořádání na území Rwandy jako důkazu správnosti rasistických teorií a záminky pro koloniální nadvládu nad původním obyvatelstvem. Po dlouhá staletí spolu žili Hutuové, obdělávající půdu, a pastevcí Tutsiové ve vztahu podobném feudalismu. Nicméně hranice mezi oběma etniky nebyla jasně definovaná, často odpovídala bohatství a společenskému postavení, i mezi šlechtou bylo možné najít Hutuy a pouze nejvyšší příčky společenské hierarchie náležely výhradně Tutsiům. Ještě na počátku 90. let 20. století nebyla smíšená manželství neobvyklá, nicméně je třeba zmínit, že určité fyzické znaky zůstaly s určitou pravděpodobností chyby identifikace zachovány, a proto nelze redukovat rozdělení mezi Tutsii a Hutuy na problém společenských tříd. Politicky korektně řečeno: stereotypy o fyzické podobě obou etnik přetrvávají.¹⁷

¹⁵ Tamtéž, s. 99 nn.

¹⁶ „Mé černošství není věž ani katedrála/ Noří se do rudého těla země/ Noří se do žhavého těla nebe/ Temnou tíhu proniká svou pravou trpělivostí.“ Césaire, André: Zápisky návratu do rodné země, vlastní překlad podle Fanon, op. cit., s. 100.

¹⁷ Někteří Tutsiové, kteří se podobali Hutuům, aby zachránili své životy, se za Hutuy dokonce začali vydávat, přidali se k milicím *interahamwe* a účastnili se masakrů. Colletta, Nat J. – Cullen, Michelle

Situace se změnila s příchodem kolonizátorů. Ti na základě rasistických teorií identifikovali vysoké Tutsie s hamitskými kmeny, přicházejícími z východní Afriky a Hutuy s původními bantuskými, méně vyvinutými kmeny. Nicméně některé zdroje tyto teorie zpochybňují a zdůrazňují společné rysy obou etnik.¹⁸ Ať je původ obou etnik jakýkoli, ať jsou rozdíly mezi skupinami sociálními konstrukty nebo ne, je nezbytné zdůraznit, že obě etnika sdílejí stejnou kulturu a jazyk *kinyarwanda*. Po první světové válce připadlo rwandské království, původně německá kolonie, na základě mandátu Společnosti národů Belgičanům, kteří podporovali výhradně Tutsie. Na perfektním fungování a posílení hierarchické struktury vlády měli jasný ekonomický zájem: pro obhospodařování kávových plantáží zavedli podobně jako v jiných koloniích nucenou práci. Menšinové Tutsie zpočátku podporovala také katolická církev, jejich nadřazenost byla údajně vyučována i ve školách. Po druhé světové válce si však Belgičané všimli nerovných podmínek mezi Hutuy a Tutsii a začali pod tlakem církve pro změnu podporovat většinové a nedostatečně reprezentované Hutuy. Proces demokratizace spojený s nezávislostí vedl v logice zrcadlového efektu k získání moci Hutuů nad Tutsii.

Box 2: Dějiny Rwandy v datech

1400 (?) Pastevci Tutsiové přicházejí na území Rwandy obývané Hutuy, zabývající se rolnictvím, a menšinovými Pygmeji Twa.

1897 Německá kolonizace, podpora menšinových, „hamitských“ Tutsiů v politických strukturách oproti většinovým, bantuským Hutuům.

1933 Belgičané, kteří získali Rwandu po 1. světové válce, zavádějí označení etnické příslušnosti v občanském průkazu na základě sebeurčení.

1954 Pozemková reforma, politická emancipace Hutuů za podpory katolické církve.

1959 Demokratické volby. Rwanda politicky ovládnuta jedinou stranou PARMEHUTU, zavedení kvót na počet Tutsiů mezi elitami. Masakry více než 20 tisíc Tutsiů, exodus kolem 200.000 Tutsiů do okolních zemí.

1962 Oficiální získání nezávislosti.

1964 Masakry Tutsiů, exodus.

1973 Vojenský převrat. Juvénal Habyarimana se dostává k moci. Masakry Tutsiů, exodus.

1990 Neúspěšný pokus vlády o demokratizaci, založení opoziční Rwandan Patriotic Front. Útok RPF z Ugandy zahajuje dvouletou občanskou válku.

4. 8. 1993 Príměří následuje podpis dohod v Arushi v Tanzanii, otázka návratu 0,5 milionu uprchlíků z diaspory, mírová mise Spojených národů UNAMIR.

11. 1. 1994 Roméo Dallaire, velitel UNAMIR informuje OSN o přípravách 30 tisíc příslušníků milic *interahamwe* na vyhlazení Tutsiů.

L.: Violent Conflict and the Transformation of Social Capital. Lessons from Cambodia, Rwanda, Guatemala, and Somalia, s. 41.

¹⁸ History of Rwanda. In: Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_Rwanda [31.10.2005].

6. 4. 1994 Sestřelení letadla s prezidentem Habyarimanou spouští stodenní genocidu, která se za podpory rozhlasu šíří z hlavního města Kigali na venkov.
14. 4. 1994 Smrt deseti belgických vojáků. Na příkaz Rady bezpečnosti se UNAMIR stahuje. Evakuace občanů západních zemí.
17. 5. 1994 Mezinárodní červený kříž odhaduje počet zabitých Rwandců na půl milionu. Rada bezpečnosti OSN přiznává, že „akty genocidy mohly být spáchány“ a souhlasí s vysláním sil 5.500 vojáků.
22. 6. 1994 Francouzské síly se souhlasem RB OSN zahajují vojenskou akci *Opération turquoise*, protože OSN není schopno vyslat africké oddíly.
15. 7. 1994 *Inkotanyi*, bojovníci RPF dobývají Kigali. Počet zavražděných Tutsiů a umírněných Hutuů se odhaduje mezi 800.000 a 1.000.000. Začátek humanitární akce pro záchranu 2 milionů hutuských uprchlíků v okolních zemích, zvláště pak v Zairu.
8. 11. 1994 Ustanovení Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu v Arushi.

Pokud jsou ovšem identity Hutuů a Tutsiů pouze sociálními konstrukty, potom je otázka, jakým způsobem se mohou udržovat po dlouhé období. Etnolog Claude Lévi-Strauss upozorňuje, že identity jsou definovány spíše určitým *optimumem* rozdílů oproti ostatním skupinám, než vlastní charakteristikou.¹⁹ Např. česká identita byla v Palackého pojetí založena na vymezení se vůči Němcům. Je zásluhou Masaryka, že českou otázku označil za otázku světovou, tedy otázku naplňování lidských hodnot bez ohledu na etnický původ. Nicméně podle poststrukturalisty Jean-Françoise Lyotarda je identita z diskursivního hlediska vystavěna na diskurzu typu „já (Čech) říkám tobě (Čechovi), čeho naši předci (Češi) v minulosti dosáhli.“ Identita tedy může založena na tautologii. Tím, že Rwandány donutili vybrat si svou etnickou příslušnost, která byla zapsána v občanských průkazech, se Belgičané přiklonili k neměnnému, tautologickému pojetí identity.

4. Omezené přírodní zdroje a společenský kapitál

V případě specifického uspořádání rwandské společnosti, které připomínalo hierarchické uspořádání společnosti o dvou kastách, však společenské rozdíly, vytvořené přirozeně i uměle zdůrazněné kolonizátory, hrály taktéž důležitou roli: Rwanda je nejlidnatějším státem Afriky. Hustota obyvatel vzrostla od 60. let minulého století třikrát, aby dosáhla hodnoty kolem 300 obyvatel na km², v některých okresech přesahuje hodnotu 800. Pokud tedy v 60. letech obdělávala rodina průměrně dva hektary půdy, v roce 2001 mělo 60 % rodinných farem k dispozici pouze půl hektaru. Přitom, jak uvádí Huggins a Musahara, s méně než 0,75 ha je nemožné pokrýt výživu průměrné rodiny, 0,9 ha pak značí hranici ekonomické rentability rodinné farmy. Vzhledem k tomu, že v roce 1984 šestina farem měla k dispozici polovinu obdělávací půdy, přírodní zdroje byly zřejmě mezi

¹⁹ Lévi-Strauss, Claude: *Race et histoire*, s. 19.

obyvateli rozděleny nerovně.²⁰ Migrační vlny způsobené genocidou pak vedou k velkému množství sporů o půdu. Podle rwandské Rady národní jednoty a usmíření budou i do budoucna „nejdůležitějším faktorem brzdícím trvalý mír“.²¹ Omezené zdroje v zemi, která se řadí mezi nejméně rozvinuté země světa, by nemohly být postačující podmínkou pro vyhlazení jedné etnické skupiny, nicméně masakry Tutsiů byly téměř vždy spojeny s rozdělením jejich majetku. V jednom regionu, kde Tutsiové nežili, přý došlo i masakru Hutuů provedeným samotnými Hutuy.²²

Tabulka 1: Srovnání ukazatelů lidského rozvoje ve Rwandě a v České republice

Země, rok/ukazatel	Rwanda, 1993	Rwanda, 2001	Česká republika, 2001
Počet obyvatel (miliony)	7,6	7,9	10,2
Městské obyvatelstvo (%)	5,5	6,3	74,6
Zahraniční pomoc/obyv. (USD)	47,2	33,4	30,7
HDP/obyv. v PKS (USD)	1.120	1.250	14.720
Očekávaný věk dožití (roky)	34,8*	39,9	74,9
Umrtlost dětí do 5 let (‰)	178	183	5
Negramotnost ve věku 15-24 let (%)	23,8	15,8	-

* Data z roku 1992

Pramen: World Bank: World Development Indicators 2003.

Nízká mechanizace a převaha zemědělské výroby v „zemi tisíce pahorků“ měla svůj vliv i na nucené soužití Hutuů a Tutsiů a odrážela se v každodennosti. Např. nasazení nádoby s vodou nabranou u studni na hlavu se neobejde bez pomoci druhého. Tutsiové tak byli nuceni se stýkat u společných zdrojů vody s Hutuy, kteří se v minulosti podíleli na rabování jejich domů.²³ Na druhé straně nelze říci, že by nízká ekonomická úroveň ve Rwandě souvisela s jevem *failed state*, tj. neexistujícího ústředního mocenského aparátu, který by umožnil anarchistické chování skupin obyvatel. Opak dokazuje publikace Světové banky, věnující se násilným konfliktům v Kambodži, Rwandě, Guatemale a Somálsku, v analýze společenské struktury zmíněných zemí z hlediska transformace společenského kapitálu.²⁴

Společenský kapitál lze definovat jako míru společenské soudržnosti a pout z hlediska jejich schopnosti překonávat konflikty a rozdíly.²⁵ Lze jej rozlišovat na horizontální a na vertikální úroveň. Na horizontální úrovni jsou faktory především rodinná, etnická a náboženská příslušnost; na úrovni vertikální nalezneme vztahy spojující komunity a jednice se státem a trhem. Když se po získání nezávislosti v roce 1962 moci ujali početnější Hutuové, kteří na začátku devadesátých let tvořili asi devět desetin obyvatelstva, cílenou propagandou se jim podařilo posílit soudržnost mezi Hutuy na obou pomyslných osách společenského kapitálu. Útok *inkotanyi*,

²⁰ Huggins, Chris – Musahara, Herman. *Land Reform, Governance and the Environment. The Case of Rwanda*, s. 4, vlastní výpočty.

²¹ Tamtéž, s. 6.

²² Rwandan genocide. In Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_genocide.

²³ Mujawaya, Esther – Belhaddad Souâd: *Survivantes*, s. 218.

²⁴ Colletta, Nat J. – Cullen, Michelle L.: *Violent Conflict and the Transformation of Social Capital. Lessons from Cambodia, Rwanda, Guatemala, and Somalia*, s. 40.

²⁵ Tamtéž, s. 12.

bojovníků exilové a výrazně tutsijské Rwandské patriotické fronty, která začala provádět vojenské operace proti vládě v roce 1990, sílu pout mezi Hutuy ještě posílil.

Tradičně silná hierarchická struktura rwandské společnosti, zachovaná díky územní celistvosti (území Rwandy jako jedna z mála afrických zemí odpovídá historickým hranicím rwandského království), mohla být Hutuy využita do té míry, že horizontální vztahy založené na smíšených příbuzenských svazcích nebo silných sousedských vztazích v komunitách byly překonány ve vertikálním směru „vlastenectvím“, poslušností a smyslem pro povinnost „pracovat“, jak nazývali Hutuové zabíjení Tutsiů, které označovali slovem „štěníce“. Milice opravdu pojímaly svou roli jako zaměstnání. V noci například nezabíjely, a proto se mohli někteří Tutsiové skrývat, ať už u příbuzných Hutuů, kteří je nevyzradili, nebo v otřesných podmínkách bažin.

V podobné atmosféře bylo takřka nemožné odmítnout účast na masakrech. Hutuové, kteří se zabíjením nesouhlasili, se stali sami jeho oběťmi. Zajímavé je, že muslimská menšina Hutuů se zabíjení neúčastnila.²⁶ Přeživší socioložka Esther Mujawayo se zmiňuje o starostovi své komunity, Hutuovi s „fyzickými charakteristikami, které jej přibližovaly spíše Tutsiům“. Z počátku se postavil proti zabíjení. Na obvinění, že „ukazuje svou pravou tvář“ a chrání své bratry, čímž se stal potenciální obětí, ihned změnil názor a genocidu podpořil.²⁷ Existují však výjimky: v komunitě Giti byla míra horizontálního společenského kapitálu vysoká, její hutuský starosta se zabíjení postavil a Tutsiové zde byli uchráněni. Hutuové zde pro ně riskovali své životy.²⁸

5. Přímý a nepřímý vliv Západu v plánoch a provedení genocidy

Oběť genocidy se stalo více než osm set tisíc lidí. Jen v provincii Bugestra, kde dnes žijí přeživší, o jejichž svědectví zapsané novinářem deníku La Libération Jeanem Hatzfeldem, se zde budeme opírat, bylo mezi 11. dubnem a 14. květnem 1994 mačetami zabito 50.000 z 59.000 Tutsiů.²⁹ Na výpovědích těch, kteří mohli a chtěli o prožitých hrůzách vyprávět, lze ukázat, jak psychologické mechanismy v myslích *génocidaires* odpovídají schématům, které jsme představili v první části. Jeden ze svědků zmiňuje, že *interahamwe* „sekali a mrzčili, aby Tutsiům odebrali lidskost, a mohli je tak snadněji zabít.“³⁰ Zvláště zajímavé jsou pak části, které se týkají názoru Tutsiů na roli Západu v genocidě: „Genocida není opravdu otázka chudoby nebo nedostatku vzdělání,“ přičemž vzdělání „nedělá člověka lepším, ale účinnějším... V roce 1959 Hutuové zabíjeli, vyháněli a bez přestání okrádali Tutsie, ale nikdy je nenapadlo, že by je vyhladili. To intelektuálové je emancipovali, dá-li se to tak říci, že jim naočkovali myšlenku genocidy, a zbavili je tak veškerých pochybností.“³¹ Jiná žena zase tvrdí: „Také se nechci vyjadřovat k tomu, co si myslím o důvodech, proč se běloši dívali na tyto masakry se založenýma rukama. Domnívám se, že běloši

²⁶ Tamtéž, s. 40.

²⁷ Mujawayo, Esther – Belhaddad Souâd: *Survivantes*, s. 67.

²⁸ Colletta, Nat J. – Cullen, Michelle L.: *Violent Conflict and the Transformation of Social Capital. Lessons from Cambodia, Rwanda, Guatemala, and Somalia*, s. 34.

²⁹ Jean Hatzfeld je rovněž autorem knihy *La saison des machettes* (Období mačet), ve kterém se genocidu snaží pojmout ze strany vrahů.

³⁰ Hatzfeld, Jean: *Dans le nu de la vie. Récit des marais rwandais*, s. 110.

³¹ Tamtéž, s. 106.

využívají toho, že se černoši hádají, aby mezi nimi mohli rozsévat své vlastní myšlenky – to je všechno.“³² Nebo „Na počátku jsme doufali v pomoc v houštinách papyrů, ale samotný Bůh ukázal, že na nás zapomněl a tím spíše pak běloši.“³³

Bez Západu by genocida ve Rwandě nikdy neproběhla. Pomineme-li možné ideové ovlivnění, které jsme analyzovali v části věnované rasismu, charakter „naplňování“ genocidy vyžaduje splnění několika podmínek, které by těžko vznikly bez dědictví kolonialismu. Přísná hierarchie státní moci sice měla jisté kořeny v tradiční monarchii, byla však upevněna kolonizátory. Důležitou roli hrála i media, především rozhlasová stanice *Radio Télévision Libre de Mille Collines*. Ta otevřeně vybízela k zabíjení a udávala jména Hutuů, kteří se odmítali masakrů účastnit. Pouhé zničení vysílačky rádia by jistě bývalo ušetřilo tisíce životů. Svou roli hrál Západ také ve finanční a vojenské podpoře rwandské vlády. Novinářka Lindy Melvern odhaduje, že příprava genocidy stála 135 milionů USD, které byly použity z fondů strukturálních programů Mezinárodního měnového fondu, a byly tedy statisticky vykázány jako „rozvojová pomoc“ Rwandě. Celých 4,6 milionu USD pak bylo určeno pouze na nákup mačet a palic a dalších ručních zbraní. Na tři Hutuy prý připadala jedna nová mačeta.³⁴

Ve vojenské oblasti Prezident Paul Kagame u příležitosti desátého výročí počátku genocidy znovu obvinil Francii z toho, že „vědomě cvičila a platila vládní vojáky a milici, která genocidu provedla a která věděla, že ji provede“.³⁵ Francouzská parlamentní vyšetřovací komise ustanovená pro otázky rwandské genocidy svedla vinu především na Spojené státy americké a Spojené národy, nicméně přiznala, že udělala několik „omylů v úsudku“. Zde se dotýkáme další oblasti, která mohla genocidu ovlivnit: a to rozdělení Afriky na sféry vlivu mocností. Ačkoli Rwanda původně náležela Belgii, po získání samostatnosti zde začala Francie posilovat svůj vliv. Podpora hutuského režimu byla jeho součástí: mohla se totiž obávat, že pokud by se k moci dostali anglofonní Tutsiové z emigrace v Burundi nebo Ugandě, došlo by k nárůstu proamerických tendencí. Kagame se ohradil obviněním Francie, že RPF sestřelila letadlo s prezidentem Habyarimanou, a tak odstartovala genocidu. Nicméně existují indicie, které vedou tímto směrem. Jisté je, že Američané cvičili Kagameho a další důstojníky RPR v Fort Leavenworth a pravděpodobně s invazí souhlasili.³⁶ Každopádně teorie ukazující Rwandu jako předmět geopolitických zájmů Francie a Spojených států amerických zasluhuje hlubší zkoumání, ztížené nedostupností věrohodných materiálů. Řada pramenů je totiž často ideologicky zabarvena, což zpochybňuje jejich důvěryhodnost.

Role Západu po začátku genocidy je neméně kritizována. Omezme se pouze na nejzákladnější fakta. Nehoda letadla s prezidentem Rwandy Juvénalem Habyarimanou, který podporoval naplňování dohod z Arushi a nevyhýbal se dělbě moci s RPF, a prezidentem Burundi Cyprienem Ntaryamiraou ve středu 6. dubna 1994 v Kigali byla znamením pro Hutuy, že mohou začít s vyhlazením Tutsiů. Nejdříve byli zabití umírnění Hutuové ve vládních funkcích včetně ministerského předsedy, poté se masakry rozšířily po hlavním městě Kigali a dále na venkov. V té době bylo ve Rwandě přes 2 tisíce příslušníků mírových sil OSN, které propůjčily

³² Tamtéž, s. 86.

³³ Tamtéž, s. 45.

³⁴ Rwandan genocide. In Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_genocide.

³⁵ BBC News: Excerpts: Kagame marks genocide.

³⁶ Rwandan genocide. In Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Rwandan_genocide.

západní země. *Interahamwe* zabili deset belgických vojáků a přesně podle jejich očekávání OSN stáhla vojska z Rwandy, ačkoli věděla již od ledna, že se genocida připravuje. Informace o genocidě se však již nedostala k Radě bezpečnosti, která snížení počtu vojáků na 260 schválila. Po vypuknutí masakrů byli západní občané evakuováni a po dobu sta dní trvání genocidy nebyly Spojené národy schopny vyslat další jednotky. Ještě v polovině května, kdy bylo podle Červeného kříže zabito již půl milionu Tutsiů a umírněných Hutuů, OSN odmítala označit situaci ve Rwandě za genocidu. Oficiálně se tak stalo až v měsíci září 1994. Vzhledem k tomu, že se nenalezly finanční prostředky pro vyslání afrických oddílů, na konci června Francie vyslala vlastní vojenské oddíly, kterým se podařilo zachránit několik tisíc Tutsiů. Ovšem úspěch *Opération turquoise* není jednoznačný: Hutuové je vítali jako osvoboditele a *interahamwe* někdy používali francouzské vlajky, aby oklamali skrývající se Tutsie. V době dobytí Kigali přesáhl počet obětí 800.000.

Jaká byla příčina pasivity Západu? Zajímavé informace přináší konfrontace tvrzení v rozhovorech s Iqbalem Rizou, zástupcem vedoucího mírových misí OSN Kofiho Annana a Lucem Marchalem, bývalým zástupcem velitele UNAMIR Roméa Dallaira. Iqbal Riza si často nepamatuje okolnosti práce s informacemi, není jasné, proč Radě bezpečnosti vůbec nepředal informaci o genocidě, tvrdí, že UNAMIR měl volnou ruku k ochraně civilních obyvatel, přitom popírá, že by v mandátu mise byla možnost zabavit zbraně určené k vyhlazení Tutsiů. Odvolává se na nedostatek politické vůle a „somálský syndrom“, obavu, aby situace ve Rwandě nedopadla stejným neúspěchem jako zapojení modrých přileb do řešení konfliktu v Somálsku. Čtenář se nemůže ubránit pocitu, že se vymlouvá a snaží zakrýt svoji tehdejší lhostejnost k problému. Fakt, že i na jeho bedrech doslova ležel osud statisíců životů, je obtížně pochopitelný. Výpověď plukovníka Marchala je odlišná. Je si vědom, že jako voják má pouze svědomitě plnit politiky zadané úkoly. Zdá se, že podobně jako u velitele mise Roméa Dallaira způsobilo vědomí nemožnosti použít dostupné prostředky k zastavení zabíjení traumatický šok. Další analýza komunikace mezi politiky mocností a Spojenými národy poukazuje na těžko pochopitelnou neschopnost a lhostejnost. V době, kdy byla média dennodenně zaplavována informacemi o zabíjení.

6. Propast mezi lidskoprávním diskursem a institucionální kapacitou mezinárodní komunity

Ve stejné době, kdy v Jižní Africe padal apartheid, svět Rwandu ignoroval a odhalil, že universalismus většinou existuje pouze na papíře. Lidská práva pro všechny lidské bytosti nebudou nikdy naplněna, pokud neexistuje povinnost mezinárodní komunity je chránit. Je absurdní, že Rwanda byla v době vypuknutí genocidy signatářem Charty a členem OSN. Potvrzuje se tak názor Rolanda Barthesa na roli *avantgardy* a propast mezi změnou jazyka a změnou reality. Pokud existuje značný rozdíl mezi deklaracemi a realitou, zbývají dvě řešení: přiznat, že lidská práva pro všechny obyvatele Země neplatí. Anebo rétoriku práv opustit a vytvářet konkrétní nástroje pro uzákonění povinnosti mezinárodní komunity. Setkání hlav států k 60. výročí založení OSN v září 2005 přineslo jen částečnou odpověď. Spojené národy sice zakotvily „právo chránit obyvatelstvo“ před zločiny proti lidskosti, čímž se vzdalují od pozice nevměšovat se do vnitřních záležitostí členských států a zdiskreditovanou Komisí pro lidská práva, jejímiž členy byly třeba Rusko nebo Čína, nahradí novou

Radou pro lidská práva, nicméně vzdálenost mezi zákonem a spravedlností je dosud obrovská.

24. října 2005 vyhlásil prezident Iránu Mahmúd Ahmadínežád požadavek na „vymazání Izraele z mapy“.³⁷ Tuto výzvu nelze považovat za nic jiného, než výzvu ke genocidě. Žádost Izraele o vyloučení Iránu z Organizace spojených národů je potom naprosto legitimní. Blízká budoucnost ukáže, jakým způsobem si OSN s tímto problémem poradí, nicméně deník *The Guardian* předpokládá, že Rusko a Čína, které jsou závislé na dovozu iránské ropy, by v Radě bezpečnosti vyloučení zablokovaly.³⁸ Podobně jako se OSN na rozdíl od Spojených států amerických zdráhala uznat, že v Darfúru proběhla genocida původního obyvatelstva, je pravděpodobné, že i v tomto případě zvítězí „reálná politika“. Jak 28. dubna 1994 prohlásila mluvčí Clintonovy administrativy Christine Shelley „použití termínu ‚genocida‘ má velmi přesný právní význam, i když se nejedná pouze o právní označení. Vstupují sem i další faktory.“³⁹ Právě ty vedly k opuštění Rwandy v období nejvyšší potřeby a naděje masakrům zabránit.

Velitel mírových sil ve Rwandě Roméo Dallaire uzavřel svou zprávu informující o plánování genocidy slovy: „Peux ce que veux. Allons-y.“⁴⁰ Jaké nástroje pro změnu se nám ale nabízejí? Má-li uspořádání mezinárodních vztahů odpovídat hodnotám těch, kteří zakládají jejich legitimitu, tedy občanům členských států, je demokratická reprezentace na všech úrovních nezbytnou podmínkou. Vzhledem k tomu, že současní členové Rady bezpečnosti odmítají reformu vlastní instituce, složené z vítězů druhé světové války a o níž nelze v žádném případě hovořit jako o demokratické, nelze ani očekávat, že by v dohledné době došlo k významným pokrokům ve vnitřní lidských práv.

7. Závěr

Genocida dnes ale zajímá jen málokoho. Desáté výročí genocidy, které si svět připomněl v roce 2004 odeznělo, pouze bylo zopakováno, že se nesmí zopakovat. Nicméně zapomenout není jediný způsob, jak se svět může nepředstavitelnosti hrůz genocidy bránit. Jedním ze způsobů, jak se odpovědnosti vyhnout, je jejich maskování, krytí. To lze ukázat na příkladu jedné americké učebnice zeměpisu z roku 1999: komentář k fotografii zástupu Afričanů pochodujících krajinou dělá z Hutuů pouhé „Rwandány“ utíkající před „občanskou válkou“.⁴¹ Politicky korektní jazyk vede často k relativizaci viny. Např. BBC uvádí internetovou přílohu k 10. výročí genocidy těmito slovy: „Většina mrtvých byli Tutsiové a většina těch, kteří páchali násilí, byli Hutuové.“⁴² Domnívám se, že tato formulace genocidu relativizuje.

Existují horší alternativy: podobně jako holocaust se i rwandská genocida nevyhnula svým popíračům. Na půdě francouzského Senátu se dokonce konala

³⁷ McGreal, Chris – Whitaker, Brian: Israel launches UN offensive against Iran.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ WBGH Educational Foundation: 100 Days of Slaughter. A Chronology of U.S./U.N. Actions.

⁴⁰ „Můžeš to, co chceš. Do toho.“ Viz fax generálmajora Roméa Dallaira, velitele UNAMIR, generálmajoru Maurici Barilovi, oddělení mírových operací OSN (Dokumentární příloha, s. 108-109).

⁴¹ „Rwandan refugees near the border of Rwanda and Tanzania. More than 1 million Rwandans fled into neighbouring Zaire (now, the Democratic Republic of Congo), Tanzania, Uganda, and Burundi in 1994 to escape civil war in their country.“ Fellmann, Jerome D – Getis, Arthur – Getis Judith: Human Geography. Landscape of Human Activities, s. 87.

⁴² BBC News: Rwanda: How the genocide happened.

konference, již se popírači zúčastnili. Genocidu popírají i někteří obhájci u mezinárodního soudního tribunálu. Horší je, když se podobné hlasy objeví mezi nejvyššími představiteli západních zemí. Dominique de Villepin, tehdejší ministr zahraničních věcí Francie, hovoří v září 2003 o „genocidách“ ve Rwandě. Genocida Tutsiů měla v tradici některých francouzských vrcholných představitelů včetně François Mitterranda svůj protějšek v „genocidě Hutuů“ vedené RPF a navazuje tak na spiklenecké teorie o pokusu Tutsiů o vytvoření nového království ve střední Africe.⁴³ Exodus několika set tisíců Hutuů, obávajících se pomsty ze strany Tutsiů, do okolních zemí si vyžádal mnoho tisíc obětí, zvláště pak v důsledku epidemií, nicméně genocida a její důsledky nejsou porovnatelné.

Přeživší Esther Mujawayo uzavírá svou výpověď těmito slovy: „Dokázala jsem si přiznat, [že genocida druhé nezajímá]. Stále to však nechápu. V tom, co se těm či oněm lidem stává, je něco zcela náhodného. Ty sama ses mohla narodit ve Rwandě a já jsem se mohla narodit zase v Evropě, Spojených státech nebo v Latinské Americe. A pokud se tomu tak nestalo, je to jen náhoda.“⁴⁴ Obětí katastrofy se může stát kdokoli. Ti, kteří přežili, se snaží svým životem dokázat vrahům, že svého cíle nedosáhli. Kde je však spravedlnost? K roku 2004 bylo k smrti odsouzeno 500 lidí a ve věznicích jich bylo stále 100.000.⁴⁵ Obnovení tradičních vesnických soudů *gacaca* selhává kvůli nedostatku těch, kteří by mohli soudit. Zatímco znásilněné ženy, které přežily, umírají na AIDS, jejich vrahům poskytuje mezinárodní tribunál retrovirální léčbu. Hutuové se nechtějí svěřit proti svým příbuzným a sousedům. Pocity přeživších oscilují „mezi nemožným odpuštěním a nemožnou pomstou“.

LITERATURA A PRAMENY

Publikace a statě

- [1] Arendtová, Hannah: Původ totalitarismu I-III. Praha: OIKOYMENH, 1996.
- [2] Barthes, Roland: Le mythe, aujourd'hui. In: Mythologie. Paris: Editions du Seuil, 1985.
- [3] Colletta, Nat J. – Cullen, Michelle L. – Violent Conflict and the Transformation of Social Capital. Lessons from Cambodia, Rwanda, Guatemala, and Somalia. Washington, D.C.: The World Bank, 2000.
- [4] Dolanský, Lukáš: Spasí OSN „naředená“ reforma? Výsledný dokument OSN oslabily mnohé kompromisy. In: Lidové noviny, 16.9.2005.
- [5] Fanon, Frantz: Peau noire, masques blancs. Paris: Editions du Seuil, 1995
- [6] Fellmann, Jerome D - Getis, Arthur – Getis Judith: Human Geography. Landscape of Human Activities. McGraw-Hill, 1999.
- [7] Hatzfeld, Jean: Dans le nu de la vie. Récit des marais rwandais. Paris: Editions du Seuil, 2000.

⁴³ Gouteux, Jean-Paul: Mémoire et révisionnisme du génocide rwandais en France. Racines politiques, impact médiatique.

⁴⁴ Mujawayo, Esther – Belhaddad Souâd: SurVivantes, s. 271.

⁴⁵ BBC News: Rwanda: How the genocide happened.

- [8] Horkheimer, Max – Adorno, Theodor W : La dialectique de la raison. Paris: Gallimard, 1974.
- [9] Horký, Ondřej: Subsaharská Afrika: faktory ekonomického růstu. Diplomová práce. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2004.
- [10] Huggins, Chris – Musahara, Herman. Land Reform, Governance and the Environment. The Case of Rwanda. Draft paper for the 4th Regional Session of the Global Biodiversity Forum for Africa, 2004.
- [11] Lévi-Strauss, Claude: Race et historie. Paris: Gallimard, 1987.
- [12] McGreal, Chris – Whitaker, Brian: Israel launches UN offensive against Iran. In: The Guardian, 29.10.2005.
- [13] Mujawayo, Esther – Belhaddad, Souâd: SurVivantes. Editions de l'Aube, 2004.
- [14] Petříček, Miroslav: Majestát zákona. Raymond Chandler a pozdní dekonstrukce. Praha: Hermann & synové, 2000.

Elektronické zdroje

- [1] BBC News: Rwanda: How the genocide happened. 1.4.2004. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/africa/1288230.stm> [31.10.2005].
- [2] Fax generálmajora Roméa Dallaira, velitele UNAMIR generálmajoru Maurici Barilovi, oddělení mírových operací OSN, 11.1.1994. In: National Security Archive, <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB53/rw011194.pdf> [31.10.2005].
- [3] Ferroggiaro, William: The US and the Genocide in Rwanda 1994. Evidence of Inaction In: National Security Archive, 20. 8. 2001. <http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB53/index.html> [31.10.2005].
- [4] Gouteux, Jean-Paul: Mémoire et révisionnisme du génocide rwandais en France. Racines politiques, impact médiatique. Amnistia, 12.2.2004. <http://www.amnistia.net>.
- [5] Charta Organizace spojených národů. <http://www.un.org/french/aboutun/charte/> [31.10.2005].
- [6] Projev prezidenta Rwandy Paula Kagame k 10. výročí genocidy (úryvky). In: BBC News: Excerpts: Kagame marks genocide, 7.4.2004. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/africa/3609001.stm> [31.10.2005].
- [7] Rozhovor s Iqbalém Rizou, bývalým zástupcem Kofiho Annaña, vedoucího mírových misí OSN. In: WBGH Educational Foundation: The Triumph of Evil. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/evil/interviews/riza.html> [31.10.2005].
- [8] Rozhovor s plukovníkem Lucem Marchalem, bývalým zástupcem velitele UNAMIR Roméa Dallaira. In: WBGH Educational Foundation: The Triumph of Evil. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/evil/interviews/marchal.html> [31.10.2005].

- [9] WBGH Educational Foundation: 100 Days of Slaughter. A Chronology of U.S./U.N. Actions. In: The Triumph of Evil. <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/evil/etc/slaughter.html> [31.10.2005].
- [10] Wikipedia, the free encyclopedia. <http://www.wikipedia.org/> [31.10.2005].
- [11] World Bank: World Development Indicators 2003. CD-ROM. Washington: The World Bank, 2003.

DOKUMENTÁRNÍ PŘÍLOHA

126

OUTGOING CODE CABLE

DATE: 11 JANUARY 1994 *HIR 47* *11/1/1994*

TO: BARIL/DKRONATIONS NEW YORK	FROM: DALLNERA UNAMIR/KIGALI
FAX NO: MOST IMMEDIATE-CODE CABLE-212-943-9652 INMARSAT:	FAX NO: 011-250-84273
SUBJECT: REQUEST FOR PROTECTION FOR INFORMANT	
ATTN: MGEN BARIL	ROOM NO. 2052
TOTAL NUMBER OF TRANSMITTED PAGES INCLUDING THIS ONE: 2	

1. FORCE COMMANDER PUT IN CONTACT WITH INFORMANT BY VERY VERY IMPORTANT GOVERNMENT POLITICIAN. INFORMANT IS A TOP LEVEL TRAINER IN THE CADRE OF INTERHAMWE-ARMED MILITIA OF MRND.
2. HE INFORMED US HE WAS IN CHARGE OF LAST SATURDAY'S DEMONSTRATIONS WHICH AIMS WERE TO TARGET DEPUTIES OF OPPOSITION PARTIES COMING TO CEREMONIES AND BELGIAN SOLDIERS. THEY HOPED TO PROVOKE THE RPF BN TO ENGAGE (BEING FIRED UPON) THE DEMONSTRATORS AND PROVOKE A CIVIL WAR. DEPUTIES WERE TO BE ASSASSINATED UPON ENTRY OR EXIT FROM PARLIAMENT. BELGIAN TROOPS WERE TO BE PROVOKED AND IF BELGIANS SOLDIERS RESORTED TO FORCE A NUMBER OF THEM WERE TO BE KILLED AND THUS GUARANTEE BELGIAN WITHDRAWAL FROM RWANDA.
3. INFORMANT CONFIRMED 48 RGF PARA CDO AND A FEW MEMBERS OF THE GENDARMERIE PARTICIPATED IN DEMONSTRATIONS IN PLAIN CLOTHES. ALSO AT LEAST ONE MINISTER OF THE MRND AND THE SOUS-PREFECT OF KIGALI WERE IN THE DEMONSTRATION. RGF AND INTERHAMWE PROVIDED RADIO COMMUNICATIONS.
4. INFORMANT IS A FORMER SECURITY MEMBER OF THE PRESIDENT. HE ALSO STATED HE IS PAID 2F150,000 PER MONTH BY THE MRND PARTY TO TRAIN INTERHAMWE. DIRECT LINK IS TO CHIEF OF STAFF RGF AND PRESIDENT OF THE MRND FOR FINANCIAL AND MATERIAL SUPPORT.
5. INTERHAMWE HAS TRAINED 1700 MEN IN RGF MILITARY CAMPS OUTSIDE THE CAPITAL. THE 1700 ARE SCATTERED IN GROUPS OF 40 THROUGHOUT KIGALI. SINCE UNAMIR DEPLOYED HE HAS TRAINED 300 PERSONNEL IN THREE WEEK TRAINING SESSIONS AT RGF CAMPS. TRAINING

127

FOCUS WAS DISCIPLINE, WEAPONS, EXPLOSIVES, CLOSE COMBAT AND TACTICS.

6. PRINCIPAL AIM OF INTERHAMWE IN THE PAST WAS TO PROTECT KIGALI FROM RPF. SINCE UNAMIR MANDATE HE HAS BEEN ORDERED TO REGISTER ALL TUTSI IN KIGALI. HE SUSPECTS IT IS FOR THEIR EXTERMINATION. EXAMPLE HE GAVE WAS THAT IN 20 MINUTES HIS PERSONNEL COULD KILL UP TO 1000 TUTSIS.

7. INFORMANT STATES HE DISAGREES WITH ANTI-TUTSI EXTERMINATION. HE SUPPORTS OPPOSITION TO RPF BUT CANNOT SUPPORT KILLING OF INNOCENT PERSONS. HE ALSO STATED THAT HE BELIEVES THE PRESIDENT DOES NOT HAVE FULL CONTROL OVER ALL ELEMENTS OF HIS OLD PARTY/FACTION.

8. INFORMANT IS PREPARED TO PROVIDE LOCATION OF MAJOR WEAPONS CACHE WITH AT LEAST 135 WEAPONS. HE ALREADY HAS DISTRIBUTED 110 WEAPONS INCLUDING 31 WITH AMMUNITION AND CAN GIVE US DETAILS OF THEIR LOCATION. TYPE OF WEAPONS ARE G3 AND AR47 PROVIDED BY RGF. HE WAS READY TO GO TO THE ARMS CACHE TONIGHT-IF WE GAVE HIM THE FOLLOWING GUARANTEE. HE REQUESTS THAT HE AND HIS FAMILY (HIS WIFE AND FOUR CHILDREN) BE PLACED UNDER OUR PROTECTION.

9. IT IS OUR INTENTION TO TAKE ACTION WITHIN THE NEXT 24 HOURS WITH A POSSIBLE H HR OF WEDNESDAY AT DAWN (LOCAL). INFORMANT STATES THAT HOSTILITIES MAY COMMENCE AGAIN IF POLITICAL DEADLOCK ENDS. VIOLENCE COULD TAKE PLACE DAY OF THE CEREMONIES OR THE DAY AFTER. THEREFORE WEDNESDAY WILL GIVE GREATEST CHANCE OF SUCCESS AND ALSO BE MOST TIMELY TO PROVIDE SIGNIFICANT INPUT TO ON-GOING POLITICAL NEGOTIATIONS.

10. IT IS RECOMMENDED THE INFORMANT BE GRANTED PROTECTION AND EVACUATED OUT OF RWANDA. THIS HQ DOES NOT HAVE PREVIOUS UK EXPERIENCE IN SUCH MATTERS AND URGENTLY REQUESTS GUIDANCE. NO CONTACT HAS AS YET BEEN MADE TO ANY EMBASSY IN ORDER TO INQUIRE IF THEY ARE PREPARED TO PROTECT HIM FOR A PERIOD OF TIME BY GRANTING DIPLOMATIC IMMUNITY IN THEIR EMBASSY IN KIGALI BEFORE MOVING HIM AND HIS FAMILY OUT OF THE COUNTRY.

11. FORCE COMMANDER WILL BE MEETING WITH THE VERY VERY IMPORTANT POLITICAL PERSON TOMORROW MORNING IN ORDER TO ENSURE THAT THIS INDIVIDUAL IS CONSCIOUS OF ALL PARAMETERS OF HIS INVOLVEMENT. FORCE COMMANDER DOES HAVE CERTAIN RESERVATIONS ON THE SUDDENNESS OF THE CHANGE OF HEART OF THE INFORMANT TO COME CLEAN WITH THIS INFORMATION. RECCE OF ARMED CACHE AND DETAILED PLANNING OF RAID TO GO ON LATE TOMORROW. POSSIBILITY OF A TRAP NOT FULLY EXCLUDED, AS THIS MAY BE A SET-UP AGAINST THE VERY VERY IMPORTANT POLITICAL PERSON. FORCE COMMANDER TO INFORM SRSG FIRST THING IN MORNING TO ENSURE HIS SUPPORT.

13. PEUX CE QUE VEUX. ALLONS-Y.